

Sygn. akt I CSKP 142/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 maja 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

SSN Maria Szulc

w sprawie z powództwa T. G.
przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej "S." w W.
o uchylenie uchwał,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 27 maja 2021 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 28 lutego 2019 r., sygn. akt VI ACa (...),

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od skarżącej na rzecz
powoda 180 (sto osiemdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 28 lutego 2019 r., uwzględniając
apelację powoda zmienił częściowo wyrok Sądu Okręgowego w W. z dnia 18

kwietnia 2017 r., oddalający w przeważającej części powództwo T. G. przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej „S.” w W. o uchylenie uchwał, w ten sposób, że uchylił uchwałę Walnego Zgromadzenia nr (...)/2016 z dnia 22 czerwca 2016 dodającą ustęp 7 w § 29 statutu, a ponadto uchylił uchwałę nr 10 tego organu podjętą tego samego dnia i co do niej umorzył postępowanie wobec cofnięcia powództwa w tym zakresie.

Z ustaleń wynika, że § 29 statutu dotyczy składu i zasad wyboru członków organów Spółdzielni. Dodany zaskarżoną uchwałą ustęp 7 stanowi, że „do tych organów nie mogą być wybierani członkowie lub osoby, które pozostają ze Spółdzielnią w sporze sądowym lub sądowo-administracyjnym lub ich interesy jako strony postępowania nieprocesowego lub sądowo-administracyjnego są sprzeczne z interesem Spółdzielni. Wybór takich osób do organów Spółdzielni nie będzie mógł nastąpić do czasu prawomocnego zakończenia postępowania sądowego lub administracyjnego lub sądowo-administracyjnego”.

W przeciwieństwie do oceny wyrażonej przez Sąd Okręgowy, Sąd Apelacyjny uznał, że organy spółdzielni w podejmowanych przez siebie uchwałach nie mogą dowolnie różnicować praw i obowiązków członków korporacji. Podkreślił, że nie narusza zasady równości jedynie usprawiedliwione i racjonalne zróżnicowanie sytuacji członków spółdzielni ze względu na różniącą je cechę istotną. Przytaczając stanowisko Sądu Najwyższego wskazał, że warunków tych nie spełniają kryteria o charakterze arbitralnym, ściśle podmiotowe czy nawet przedmiotowe (por. wyrok SN z dn. 17 maja 2006 r., I CSK 19/06), bez dostatecznego powiązania z istotą i celem działalności spółdzielni. Czynne i bierne prawo wyborcze stanowi podstawowe prawo wynikające z członkostwa w spółdzielni i gwarancję realizacji zasady samorządności spółdzielni. Równość nie może być przy tym rozumiana w sposób bezwzględny, a jedynie jako wprowadzenie jednolitego kryterium zróżnicowania sytuacji członków w znaczeniu konstytucyjnym, czyli z uwzględnieniem rzeczowości, zasadności i proporcjonalności. W ślad za przytoczonym wyrokiem Sądu Najwyższego uznał, że postanowienie statutu ograniczające bierne prawo wyborcze, którego celem jest „zabezpieczenie” przed wprowadzeniem do składu organów spółdzielni osób „nieodpowiednich”, co do zasady jest dopuszczalne i jest wyrazem samorządności

spółdzielni. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, zaskarżona uchwała nr (...)/2016 w sposób nieusprawiedliwiony wprowadza daleko idące ograniczenia praw członków. Ograniczenia takie muszą mieć oparcie w istotnych interesach spółdzielni i jej członków. Tej przesłanki, zdaniem Sądu, nie wypełnia ograniczenie biernego prawa wyborczego wprowadzone uchwałą nr (...)/2016. Korzystanie przez członka spółdzielni z prawa do sądu, nawet jeżeli jest odbierane jako uciążliwość dla spółdzielni, nie może stanowić podstawy do pozbawienia go biernego prawa wyborczego. Sąd wskazał, że domaganie się ochrony własnego interesu przez członka spółdzielni, który może być sprzeczny z interesem spółdzielni, nie stanowi nadużycia prawa, które mogłoby być negatywnie oceniane w związku z prawem do kandydowania do organów spółdzielni. Dopóki zatem taka osoba jest członkiem spółdzielni, obowiązkiem pozwanej jest traktowanie jej na takich samych zasadach, jak innych członków spółdzielni, nieprowadzących sporów sądowych ze Spółdzielnią. W konsekwencji tych rozważań Sąd Apelacyjny uznał, że zaskarżona uchwała nr (...)/2016 ograniczająca bierne prawo wyborcze członkom pozwanej prowadzącym ze Spółdzielnią spory narusza prawa członkowskie i ma na celu pokrzywdzenie członka, stanowi zatem przejaw wadliwego działania Walnego Zgromadzenia, zatem podlega uchyleniu na podstawie art. 42 § 3 prawa spółdzielczego.

Wyrok powyższy zaskarżyła skargą kasacyjną pozwana Spółdzielnia w części dotyczącej rozstrzygnięcia co do uchwały nr (...)/201, wnosząc o jego uchylenie w tym zakresie i przekazanie w tej części sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie w części zaskarżonego wyroku i jego zmianę w punkcie I przez oddalenie apelacji.

W skardze, opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego, zarzuciła naruszenie art. 18 § 1 i 7 w związku z art. 42 § 3 ustawy Prawo spółdzielcze przez błędną wykładnię i przyjęcie, że uchwała Walnego Zgromadzenia Członków Spółdzielni Mieszkaniowej S. z dnia 22 czerwca 2016 roku dodającą ustęp 7 do § 29 statutu Spółdzielni jest niezgodna z zasadą równości praw członka Spółdzielni albowiem narusza prawa członkowskie i ma na celu pokrzywdzenia członka, podczas gdy zasada równości praw członków, o której mowa w art. 18 § 1 tej ustawy odnosi się jedynie do praw wynikających z członkostwa w spółdzielni, a nie

do praw pochodnych, takich jak prawa wyborcze do organów spółdzielni; ponadto zarzuciła naruszenie art. 5 § 1 pkt 7 tej ustawy przez błędną wykładnię i bezpodstawne przyjęcie, że wprowadzenie do statutu spółdzielni kwestionowanego zapisu było niedopuszczalne, podczas gdy ustawodawca w oparciu o ten przepis umocował właśnie walne zgromadzenie członków spółdzielni do wprowadzania tego typu ograniczeń. W konkluzji wniosła o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części i oddalenie apelacji powoda.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zgodnie z art. 18 § 1 i 7 w związku z art. 42 § 3 ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 648 z późn. zm., dalej: pr. spółdz.) prawa i obowiązki wynikające z członkostwa w spółdzielni są dla wszystkich członków równe, a przepisy ustawy, statut oraz umowy zawierane przez spółdzielnię z jej członkami określają prawa i obowiązki członków wynikające ze stosunków prawnych pochodnych od członkostwa w spółdzielni. Uchwała zaś sprzeczna z postanowieniami statutu bądź dobrymi obyczajami lub godząca w interesy spółdzielni albo mająca na celu pokrzywdzenie jej członka może być zaskarżona do sądu. Kwestia równości praw i obowiązków członków spółdzielni wyjaśniana była szeroko w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego. Nie może budzić wątpliwości, że w stosunku do członków spółdzielni zastosowanie mają reguły określone w art. 32 ust. 2 Konstytucji RP, wyrażającym zakaz dyskryminacji w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny. Zasada ta powtórzona jest w art. 18 § 1 pr. spółdz. Nie oznacza to jednak, że równość praw i obowiązków musi być rozumiana w sposób bezwzględny, bowiem chodzi tu - jak wskazuje się w judykaturze - o wprowadzenie jednolitego kryterium zróżnicowania sytuacji członków w znaczeniu konstytucyjnym, czyli z uwzględnieniem rzeczowości, zasadności i proporcjonalności (por. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 23 października 2001 r., K 22/01, OTK 2001, Nr 7, poz. 215; z dnia 15 lipca 2010 r., K 63/07, OTK-A 2010, nr 6 poz. 60; z dnia 29 maja 2012 r., SK 17/09, OTK - A 2012, Nr 5, poz. 53). Jak podkreśla się, nie narusza zasady równości usprawiedliwiona i racjonalna dyferencjacja sytuacji podmiotów ze względu na różniącą je cechę istotną. Warunków tych nie spełniają kryteria o charakterze arbitralnym, ściśle podmiotowe czy nawet przedmiotowe, ale

bez dostatecznego powiązania z istotą i celem działalności spółdzielni. Dlatego za dopuszczalne kryterium uznaje się najczęściej: zakres korzystania za świadczeń spółdzielni, długość przynależności do niej, wielkość obrotu itp. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2006 r., I CSK 19/06, Lex nr 200883 czy z dnia 29 listopada 2001 r., V CSK 532/00, Lex nr 52759). Dodać należy, że ewentualne ograniczenia zasady równości muszą odnosić się w jednakowy sposób do wszystkich członków spółdzielni (w wyroku z dnia 20 czerwca 2007 r., V CSK 125/07, OSNC-ZD 2008/2/38 jako uzasadniony przykład takich ograniczeń wskazano, że zasada równości praw wynikająca z członkostwa w spółdzielni nie oznacza, że wszyscy członkowie mają takie same udziały w nadwyżce bilansowej, jednak podstawę takiego rozróżnienia praw członków powinny stanowić jednolite dla wszystkich członków kryteria, w sprawie tej kryterium stanowił wkład pracy członków).

Zarzuty skargi kasacyjnej oparte są na twierdzeniu, że zasada równości praw i obowiązków stron odnosi się jedynie do tych, które wynikają ze stosunku członkostwa, a nie do praw pochodnych od tego stosunku. Skarżąca podnosi, że bierne prawo wyborcze do organów spółdzielni należy do praw pochodnych. Z zarzutem tym nie można się zgodzić, bowiem prawo wybierania i bycia wybranym do organów spółdzielni (art. 18 § 2 pkt 2 pr. spółdz.) jest ściśle związane z członkostwem w spółdzielni, należy do niemajątkowych praw korporacyjnych, zostało wyraźnie wymienione w przepisie określającym prawa wynikające ze stosunku członkostwa. W doktrynie utrwalili się podział praw członków spółdzielni na wynikające ze stosunku członkostwa i pochodne od tego stosunku, tych ostatnich dotyczy art. 18 § 7 pr. spółdz. (jako prawo pochodne można przykładowo wskazać prawo członka spółdzielni do prowadzenia działalności gospodarczej w budynku spółdzielni). W przytoczonym wyżej wyroku z dnia 20 czerwca 2007 r. Sąd Najwyższy wskazał, że wyrażona w art. 18 § 1 pr. spółdz. zasada równości praw członków odnosi się jedynie do praw wynikających z członkostwa w spółdzielni, a nie do praw pochodnych, których dotyczy art. 18 § 7 pr. spółdz. Prawa pochodne natomiast składają się na treść innych niż członkostwo stosunków prawnych łączących członka ze spółdzielnią. Są to stosunki, na podstawie których spółdzielnia dokonuje na rzecz członków świadczeń zgodnych

z zakresem jej statutowej działalności. W ramach stosunków pochodnych prawa i obowiązki członków nie są już takie same, jednak kryteria ich różnicowania powinny być takie same (por. też wyrok Sądu najwyższego z dnia 22 maja 2014 r., IV CSK 597/13, niepubl.). Podstawowy zarzut podniesiony w skardze kasacyjnej został zatem oparty na błędnym założeniu dotyczącym charakteru biernego prawa wyborczego członków spółdzielni. Niezależnie zaś od tego, że prawo wyborcze członka spółdzielni jest jego prawem podstawowym, a nie pochodnym, nie ma uzasadnienia, aby również i w przypadku praw pochodnych ich ukształtowanie mogło odbiegać od zasady równości, określonej we wstępie art. 18 pr. spółdz., mającej systemowe znaczenie dla praw i obowiązków członka spółdzielni, a ponadto mającej ugruntowanie konstytucyjne. Brak równości jest także sprzeczny co do zasady z dobrymi obyczajami.

Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 5 § 1 pkt 7 pr. spółdz., w myśl którego statut spółdzielni powinien określać zasady i tryb wyboru oraz odwoływania członków organów spółdzielni, trzeba stwierdzić, że wyraża on prawo członków spółdzielni do określenia w postanowieniach statutu zasad i trybu wyboru oraz odwoływania członków organów spółdzielni. W wyroku z dnia 12 stycznia 2005 r. (I CK 445/04, niepubl.) Sąd Najwyższy uznał, że członkowie spółdzielni są uprawnieni do ustanowienia w statucie takich zasad, które zabezpieczają ich i spółdzielnię przed nieodpowiednimi kandydatami do władz spółdzielni. W okolicznościach sprawy, w której wrażono taką tezę, Sąd Najwyższy odniósł się do ograniczenia w statucie biernego prawa wyborczego jako konsekwencji nieuzyskania przez członków absolutorium. Sąd Najwyższy w obecnym składzie nie podziela poglądu, że postanowienia statutu mogą pozbawiać członków spółdzielni biernego prawa wyborczego do organów spółdzielni, nawet, jeśli dotyczy to osób, których dotychczasowe działania w tych organach były ocenione negatywnie. Ograniczenie bądź pozbawienie podstawowych ustawowych praw członka spółdzielni aktem umownym jakim jest statut nie może być uznane za dopuszczalne. Usprawiedliwieniem pozbawienia członka biernego prawa wyborczego do organów spółdzielni nie może być spór prawny ze spółdzielnią. Zakaz taki jest sprzeczny z ustawą.

Odnosząc się zaś do wyrażonej w zaskarżonej uchwale przyczyny pozbawienia członka spółdzielni biernego prawa wyborczego w organów spółdzielni w związku z jego sporem sądowym ze spółdzielnią, należy zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw. Zgodnie zaś z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Prawo dostępu do sądu nie ma co prawda charakteru absolutnego i może być przedmiotem uzasadnionych prawnie ograniczeń, jednak korzystanie z niego jako jednej z najważniejszych gwarancji praw człowieka i praworządności oraz jednego z fundamentów państwa prawnego nie może być uznane jako działanie sprzeczne z interesami spółdzielni, prowadzące do pozbawienia członka - w drodze czynności prawnej, jaką jest uchwalenie bądź zmiana statutu - jego ustawowych praw wynikających z członkostwa. Podjęta uchwała jest zatem, w zaskarżonym zakresie sprzeczna z prawem i jako taka nieważna (art. 42 § 2 i 9 pr. spółdz.). Na marginesie należy zwrócić uwagę, że sprzeczność uchwały z ustawą uzasadniała stwierdzenie jej nieważności, a nie uchylenie, co jednak nie jest możliwe do skorygowania w postępowaniu kasacyjnym.

Wobec powyższego Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oraz - w zakresie orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego - art. 98 k.p.c.